Monaldi & Sorti

SECRETUM

Vertaling Jan van der Haar

2004
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Alles op deze aarde is een maskerade, maar God heeft bepaald
dat de komedie nu eenmaal zo gespeeld moet worden.

Erasmus, *Lof der zotheid*

Constanta, 14 februari 2041

Aan Zijne Exc. Mgr.
Alessio Tanari
Secretaris van de Congregatie voor Zalig- en Heiligverklaringen
Vaticaanstad

Waarde Alessio,

Er is inmiddels een jaar verstreken sinds ik U voor het laatst schreef. U hebt mij nooit geantwoord.

Een paar maanden geleden ben ik onverwachts overgeplaatst naar Roemenië (maar misschien weet u dat al). Ik ben een van de weinige priesters die een onderkomen vinden in Constanta, een klein stadje aan de Zwarte Zee.

Hier neemt het woord 'armoede' de meedogenloze, definitieve betekenis aan die het vroeger ook bij ons had. Vale, bouwvallige huizen, slecht geklede kinderen die in de vuile, troosteloze straten spelen, vrouwen met een vermoeid gelaat die wantrouwend uit de ramen kijken van gruwelijke woonkazernes, de overblijfselen van het zakelijke socialisme, kaal en haveloos, grauwheid en ellende alom.

Dit is de stad, dit is de streek waartoe ik een paar maanden geleden ben bestemd. Hier ben ik geroepen om mijn pastorale missie te vervullen, en ik zal mijn plichten niet verzaken. De ellende van dit land noch de treurigheid die overal te vinden is zal me dat in de weg staan.

Het stukje land waar ik vandaan kwam was, zoals U al weet, geheel anders. Tot een paar maanden geleden was ik bisschop van Como, het vriendelijke stadje aan het meer, dat Manzoni tot onsterfelijke bladzijden heeft geïnspireerd: de oude parel van het welvarende Lombardije, rijk aan nobele herinneringen, waarvan de karakteristieke oude binnenstad tegenwoordig zakenlieden, modeondernemers, voetballers en bemiddelde zijdefabrikanten huisvest.

Mijn missie zal zich echter niets aantrekken van die abrupte, onverwachte ommezwaai. Mij is gezegd dat men mij hier in Constanta nodig had, dat mijn roeping bij uitstek zou beantwoorden aan de geestelijke noden van deze landstreek, dat de verhuizing uit Italië (met maar twee weken opzegtermijn) niet moest worden opgevat als een degradatie en nog minder als een straf.

Zodra mij het nieuws uiteen was gezet, heb ik nogal wat twijfels geuit (en evenzeer verbazing moet ik zeggen), aangezien ik in het verleden nooit mijn pastorale activiteiten buiten Italië had verricht, met uitzondering van de paar maanden vorming in Frankrijk tijdens mijn jonge jaren in een inmiddels ver verleden.

Ofschoon ik de positie van bisschop beschouwde als de best mogelijke bekroning van mijn carrière, had ik ondanks mijn gevorderde leeftijd met plezier een nieuwe bestemming aanvaard: in Frankrijk, Spanje (landen waar ik niet onbekend ben met de taal), of zelfs in Latijns-Amerika.

Het zou dan wel om iets ongewoons zijn gegaan, want maar zelden maakt men van vandaag op morgen een overplaatsing van een bisschop mee naar verre landen, als er geen ernstige smetten aan zijn carrière kleven. Hetgeen zich in mijn geval, zoals U weet, niet heeft voorgedaan, maar niettemin – juist vanwege het onverwachte, nieuwe van de overplaatsing – is er bij een paar trouwe inwoners van Como niet ten onrechte argwaan daaromtrent gerezen.

Hoe dan ook had ik een dergelijke beslissing opgevat zoals men Gods wil opvat, zonder voorbehoud en zonder gevoel van droefheid. Maar er is besloten mij naar Roemenië te sturen, een land waar ik totaal onbekend mee ben, van de taal tot de tradities, van de geschiedenis tot de dagelijkse benodigdheden. Op de speelplaats bij de kerk zie ik me ineens mijn vermoeide ledematen afbeulen in de poging te voetballen met de plaatselijke kinderen, van wie ik de haastige manier van spreken tevergeefs tracht te verstaan.

Er huist in mijn ziel, vergeeft U mij de bekentenis, voortdurend een zeurende kwelling. Die echter niet zozeer voortkomt uit mijn lot (dat de Heer heeft gewild en als zodanig rustig in dank aanvaard moet worden), als wel uit de geheimzinnige omstandigheden die het hebben bepaald. Omstandigheden waarvan ik het belangrijk vind ze U te verhelderen.

Een jaar geleden schreef ik U voor het laatst en ik bracht toen een uiterst delicaat geval onder Uw aandacht. Destijds was het proces voor de heiligverklaring van de zalige Innocentius XI Odescalchi, roemrijker nagedachtenis paus

van 1676 tot 1689, promotor en aanhanger van de strijd der christelijke legers tegen de Turken in 1683 in Wenen, die de volgelingen van Mohammed voorgoed uit Europa verjoeg. Omdat die paus afkomstig was uit Como, was mij de eer te beurt gevallen om het proces, dat de Heilige Vader na aan het hart lag, te instrueren: de klinkende, historische nederlaag van de islam had plaatsgehad in de vroege ochtend van 12 september 1683, toen het, als men rekening houdt met het tijdsverschil, in New York nog 11 september was... Nu, veertig jaar na de tragische islamitische aanslag op de Twin Towers van 11 september 2001 in New York, was het samenvallen van die twee data onze geliefde paus niet ontgaan. Hij wilde dus Innocentius XI – de anti-islampaus – heilig verklaren op precies de herdenkingsdag van die twee gebeurtenissen, als gebaar van herbevestiging van de christelijke waarden en de kloof die Europa en het hele Westen scheidt van de idealen van de koran.

Aan het eind van het vooronderzoek stuurde ik U toen dat ongepubliceerde werk. Weet U het nog? Het was het typoscript van twee oude vrienden van mij, Rita en Francesco, die ik al jaren uit het oog was verloren. Het onthulde een lange reeks onterende omstandigheden aan het adres van de zalige Innocentius. Tijdens zijn hele pontificaat had dit heerschap uit lage persoonlijke belangen gehandeld. En al was hij ongetwijfeld het instrument van de Heer geworden door de christelijke vorsten aan te vuren om zich tegen de Turk te wapenen, bij andere gelegenheden had hij door zijn geldzucht ernstige kwetsuren aan de christelijke moraal toegebracht, alsmede onherstelbare schade aan de katholieke godsdienst in Europa.

Op dat punt vroeg ik U, zoals U nog zult weten, de zaak aan het oordeel van Zijne Heiligheid voor te leggen, zodat hij kon besluiten te zwijgen of – naar ik hoopte – het *imprimatur* geven en publicatie bevelen, zodat de waarheid voor iedereen toegankelijk werd.

Ik had, eerlijk gezegd, op zijn minst een reactie verwacht. Ik had gedacht dat U het, los van de ernstige feiten die mij ertoe brachten U te schrijven, op prijs zou stellen iets te horen van iemand die per slot van rekening op het seminarie Uw docent is geweest. Ik wist wel dat het antwoord op mijn vragen lang op zich zou laten wachten, misschien wel heel lang, gezien de ernst van de onthullingen waarvan ik Zijne Heiligheid op de hoogte bracht. Maar ik stelde me zo voor dat U, zoals in dergelijke gevallen gebeurt, op zijn minst van U zou laten horen met een antwoordkaartje.

Maar nee. Maandenlang hoorde ik niets per post of telefoon, hoewel de uitkomst van het proces afhing van het antwoord dat ik verwachtte. Ik stelde me de behoefte van Zijne Heiligheid voor om na te denken, te wikken, te wegen. Misschien om strikt vertrouwelijk experts voor een opinie te raadplegen. Ik legde me geduldig bij het wachten neer; mede omdat ik, gedwongen als ik was tot geheimhouding en bescherming van de naam van de zalige, aan niemand anders dan aan U en de Heilige Vader kon onthullen wat ik had ontdekt.

Totdat ik het op een dag in een boekhandel in Milaan tussen talloze andere zag liggen: het boek dat de namen van mijn twee vrienden vermeldde.

Toen ik het eindelijk opensloeg, kreeg ik de bevestiging: het was uitgerekend *dat* boek. Hoe was dat mogelijk? Wie had het laten drukken? Algauw luidde mijn antwoord: het kon niemand anders zijn geweest dan onze paus in eigen persoon die opdracht had gegeven tot publicatie. Misschien was het *imprimatur* dat ik van de paus verwachtte uiteindelijk gekomen, definitief en krachtig, met direct de opdracht om het werk van Rita en Francesco te laten drukken.

Het was duidelijk dat het proces van heiligverklaring van paus Innocentius XI nu voorgoed was tegengehouden. Maar waarom was ik niet op de hoogte gesteld? Waarom had ik helemaal niets gehoord, zelfs niet na de publicatie en nog minder van U, Alessio?

Ik wilde U bijna opnieuw gaan schrijven toen ik op een dag, 's ochtends vroeg, een bericht ontving.

Ik herinner het me nog ongewoon scherp, als de dag van vandaag. Terwijl ik mijn werkkamer binnen wilde gaan, kwam mijn secretaris bij me met een envelop. Hij gaf hem aan mij. Terwijl ik hem openmaakte, zag ik in de schemer van de gang nog net de pauselijke sleutels die op de omslag stonden gedrukt, en het kaartje dat erin zat was al in mijn hand gegleden.

Ik werd uitgenodigd voor een gesprek. Bovenal trof me de dringende termijn op het kaartje: twee dagen later, en bovendien op een zondag. Maar dat was nog niets vergeleken bij het tijdstip (zes uur in de ochtend) en bij de identiteit van de man die me voor het onderhoud uitnodigde: monseigneur Jaime Rubellas, de Vaticaanse staatssecretaris.

De ontmoeting met kardinaal Rubellas was allerbeleefdst. Hij vroeg allereerst naar mijn gezondheid, naar de behoeften van mijn bisdom, naar de staat van de roepingen. Vervolgens informeerde hij discreet naar het proces van heiligverklaring van Innocentius XI. Verbaasd vroeg ik of hij niet op de hoogte was van de publicatie van het boek. Hij gaf geen antwoord, maar keek mij aan alsof ik hem had uitgedaagd.

En toen bracht hij me op de hoogte van de grote behoefte die men hier in Constanta aan mij had, van de nieuwe grenzen van de Kerk van vandaag, van het gebrek aan zielzorg in Roemenië.

Door de vriendelijkheid waarmee de staatssecretaris mijn overplaatsing ontvouwde, verloor ik tijdens de ontmoeting bijna uit het oog dat het helemaal niet duidelijk was waarom hij zelf die aankondiging deed en waarom ik op die ongebruikelijke manier was ontboden, alsof het buiten bereik van indiscrete ogen moest gebeuren; en tot slot hoe lang mijn verblijf buiten Italië kon duren.

Aan het eind vroeg monseigneur Rubellas me geheel onverwachts de grootst mogelijke discretie omtrent ons onderhoud en het besprokene te bewaren.

De vragen die ik me die ochtend in Rome niet stelde, komen hier in Constanta steeds vaker bij me op, 's avonds, terwijl ik in mijn kamertje geduldig Roemeens zit te oefenen, een wonderlijke taal waarin de zelfstandige naamwoorden voor de lidwoorden staan.

Toen ik net aangekomen was, hoorde ik dat Constanta tijdens het Romeinse Rijk, waaraan het geruime tijd onderworpen is geweest, Tomi heette. Toen ik vervolgens een blik wierp op het kaartje van het gebied, zag ik dat er bij ons in de buurt een plaats ligt met de eigenaardige naam Ovidiu.

En toen ging er bij mij een lichtje branden. Een snelle blik op het handboek Latijnse literatuur: mijn herinnering bedroog me niet. Toen Constanta nog Tomi heette, liet keizer Caesar Augustus de beroemde dichter Ovidius daarnaartoe verbannen, met de officiële reden dat hij zedeloze gedichten had geschreven, maar in werkelijkheid omdat hij het vermoeden had dat hij te veel geheimen rond de keizerlijke familie aan de weet was gekomen. Twee hele lustra lang sloeg Augustus zijn smeekbeden in de wind, totdat Ovidius stierf. Zonder ooit Rome te hebben teruggezien.

Nu weet ik, waarde Alessio, hoe het vertrouwen dat ik een jaar geleden in U stelde is beloond. Dat heeft mijn verbanning hier in Tomi, het ballingsoord voor 'literaire vergrijpen', duidelijk gemaakt. Niet alleen was de uitgave van het werk van mijn twee vrienden geen initiatief van de Heilige Stoel, die publicatie is jullie allemaal rauw op je dak gevallen. En jullie dachten dat ik erachter zat, dat ik het heb laten drukken. Daarom hebben jullie mij hiernaartoe verbannen.

Maar jullie hebben je vergist. Ik ben net als jullie totaal onbekend met de

aanleiding voor publicatie van dat boek: de Heer, *quem nullum latet secretum*, 'die alle geheimen kent' – zoals in de orthodoxe kerken hier wordt opgezegd – bedient zich voor Zijn doeleinden ook van degene die tegen Hem handelt.

Als U een blik op de bijgaande verzegelde envelop hebt geworpen, zult U al begrepen hebben waar het om gaat: opnieuw een typoscript van Rita en Francesco. Ook ditmaal misschien een historisch document, mogelijk een roman, wie weet. U mag U erin vermeien, het persoonlijk ontdekken en, als U wilt, de gedocumenteerde bewijzen die ik erbij heb gekregen en die ik U overdraag, natrekken.

Uiteraard zult U zich afvragen wanneer ik het typoscript heb gekregen, waarvandaan het is opgestuurd, en ten slotte of ik mijn twee oude vrienden heb teruggevonden. Allemaal vragen die ik U ditmaal niet zal kunnen helpen oplossen. Ik weet zeker dat U het zult begrijpen.

Ik stel me ten slotte voor dat U zich zult afvragen waarom ik het U toezend. Ik kan me Uw verbazing al indenken, en de twijfel of ondergetekende naïef is of gek, of dat hij beantwoordt aan een logica die U ontgaat. Een van deze drie is het antwoord dat U zoekt.

Moge God U andermaal inspireren bij hetgeen U gaat lezen. En moge hij U nogmaals tot instrument van Zijn wil maken.

Lorenzo dell'Agio, *pulvis et cinis*

WAARACHTIGE EN NAUWKEURIGE HISTORIE

van de Glorieuze Gebeurtenissen

die plaatsvonden tijdens het pontificaat van

INNOCENTIUS XII

TE ROME IN HET JAAR 1700

Opgedragen aan de Uitnemende
en Eerbiedwaardige heer
Abt Atto Melani

Met privilege

Te Rome, bij Michel'Ercole
MDCCII

Weledelgeboren hoogeerwaarde heer,

Telker ure overtuig ik mij meer dat een beknopte samenvatting omtrent de buitengewone gebeurtenissen die zich voordeden in juli van het jaar 1700 te Rome Uedele hoogst aangenaam zal zijn, en deze kenden als verheven, hooggeachte hoofdpersoon een trouw onderdaan van Zijne Majesteit de allerchristelijkste koning Lodewijk van Frankrijk, over wiens successen U hier een grote overdaad aan beschrijvingen en gedupliceerde parafrasen kunt genieten.

Dit is de vrucht van het werk eens eenvoudigen landmans, maar ik heb de vaste hoop dat de voortbrengselen van mijn primitieve Muze niet door het lichtende vernuft van Uedele zullen worden verafschuwd. Zo het geschenk pover is, de wil is rijk.

Zult U mij vergeven als ik in de volgende pagina's niet voldoende lofprijzingen heb geuit? De Zon bleef, al prezen anderen hem nooit, toch altijd de Zon. Als beloning verwacht ik niets anders dan wat U reeds beloofd hebt, en ik herhaal het niet, in de wetenschap dat zo'n grootmoedige ziel als van Uedele niet van zichzelf kan vervreemden.

Ik wens Uwe Excellentie een lange levensduur toe, om mij een langdurige hoop toe te wensen: en ootmoedig betuig ik mijn diepste eerbied.

Den 7den juli 1700, eerste dag

Op het middaguur van de zevende juli van het jaar 1700 stond de zon gloeiend heet hoog aan de hemel van Rome; het was de dag waarop God de Heer zo goed was mij hard te laten werken (maar wel tegen een behoorlijk loon) in de tuinen van Villa Spada.

Als ik opkeek van de grond en mijn blik naar de horizon richtte, voorbij de verre traliewerken van de ingang die voor de gelegenheid openstonden, zag ik wellicht als eerste na de pages die het erehek bewaakten, de witte stofwolk van de weg die de kop aankondigde van de lange slang, bestaande uit het trage opeenvolgen van de rijtuigen der gasten.

Bij die aanblik, die ik weldra deelde met de andere bedienden van de villa, die zoals altijd ten prooi aan nieuwsgierigheid waren toegesneld, werd de vrolijke vaart van voorbereidingen nog koortsachtiger: snel weer druk doende achter het Zomerverblijf van de villa verloren de intendanten, die al dagen bevelen tegen de bedienden schreeuwden, hun ongeduld, de horden pages die de laatste gerechten uit de kelder opstapelden, liepen door elkaar en botsten tegen elkaar op, terwijl de boeren die kisten fruit en groente aan het uitladen waren, haastig weer op de bij de leveranciersingang geparkeerde karren stapten en hun vrouwen terugriepen die werden opgehouden terwijl ze onder de dienstmeiden naar handen zochten waaraan ze zorgvuldig hun majestueuze slingers konden overdragen van bloemen, fluweelzacht en rood als hun wangen.

Bleke borduursters kwamen intussen damasten lakens, gordijnen en ivoorwitte, opengewerkte tafelkleden brengen, waarvan de aanblik alleen al verblindend was in de gloeiende zon; de timmerlieden legden de laatste hand aan het schaven en vastspijkeren van podia, zitplaatsen en grondvlakken, in wonderlijk contrapunt met de rommelige oefeningen van de muzikanten, die de akoestiek van de natuurtheaters kwamen uittesten; de architecten gluurden met kierende ogen naar het begin van een laan, op hun knieën met hun pruik

slordig in de hand en puffend van de hitte, spiedend en speurend naar de uiteindelijke indruk van hun toneelmachinerieën.

Al die drukte was niet zonder reden. Kardinaal Fabrizio Spada zou amper twee dagen later het huwelijk vieren van zijn eenentwintigjarige neef Clemente, de erfgenaam van zijn reusachtige fortuin, met Maria Pulcheria Rocci, het nichtje van een hoogeerwaardig lid van het Heilige Kardinalencollege.

Om de gebeurtenis waardig te vieren zou kardinaal Spada meerdere dagen een menigte van prelaten, edelen en hoge heren vergasten op allerhande tijdpasseringen in de schitterende tuinen rond de familievilla, gelegen op de Janiculus-heuvel bij de bron van de Acqua Paola, waar je het mooiste en weidste uitzicht hebt over de daken van de stad.

Wegens de zomerhitte had Spada de voorkeur gegeven aan de villa boven het weliswaar grootse en gevierde familiepaleis in de stad, aan het Capo di Ferro-plein, waar de gasten niet van de landelijke geneugten zouden kunnen genieten.

De feestelijke ontvangst begon eigenlijk al officieel diezelfde dag, toen zich rond het middaguur, zoals voorzien, aan de horizon de rijtuigen van de vlotste gasten aftekenden. Een grote toevloed van adellijke geslachten en geestelijken uit alle windrichtingen werd verwacht: de diplomatieke vertegenwoordigers van de mogendheden, de leden van het Heilige College, telgen en bejaarde leden van de belangrijke families. De eerste officiële programmaonderdelen waren voorzien vanaf de huwelijksdag, wanneer alles in gereedheid was om verbazing te wekken met de natuurlijke en kunstmatige toneeleffecten, met de inheemse vegetatie, gemengd met de exotische bloemen en het papier-maché, dat ieder uitdaagde om het uit duizenden te herkennen, rijker dan het goud van Salomo, ongrijpbaarder dan het kwikzilver uit Idria.

De stofwolk van de rijtuigen, die nog overstemd werden door het overmatige geroezemoes van de voorbereidselen, kwam steeds dichterbij, en ter hoogte van de grote bocht voor de hekken van Villa Spada vielen reeds de eerste flikkeringen van de luisterrijke versieringen van de wagens in het oog.

Als eersten zouden, was ons gezegd, de gasten van buiten Rome aankomen, zodat ze na de vermoeienissen van de reis een welverdiende rust konden genieten en zich een paar avonden konden koesteren in de zachte luwte van het buitenverblijf. Ze zouden zo fris, uitgerust en ook al ietsje vermaakt op de huwelijksvoltrekking komen. Hetgeen zeker zou bijdragen aan de algemene goede stemming en het volledig welslagen van de gebeurtenis.

De Romeinse gasten konden echter kiezen of ze eveneens in Villa Spada wilden logeren of, in het geval ze te druk waren met verplichtingen en zaken, elke dag op het middaguur met hun rijtuig wilden aankomen en 's avonds weer huiswaarts keren.

Na het huwelijk waren er nog diverse dagen en avonden met het meest spectaculaire en uiteenlopende vermaak te verwachten: behalve picknicks in het gras ook jachtpartijen, muziek, theater, verschillende gezelschapsspelen en zelfs een Academie. Om te besluiten met vuurwerk. Het geheel voorzag, vanaf de huwelijksdag gerekend, in een hele week van festiviteiten, tot aan donderdag 15 juli, wanneer de gasten, alvorens afscheid te nemen, de speciale gunst zouden genieten naar de stad te worden begeleid voor een bezoek aan het weelderige, verheven Palazzo Spada aan het Capo di Ferro-plein, waar de oudooms van kardinaal Fabrizio, kardinaal Bernardino en zijn broer Virgilio zaliger, een halve eeuw eerder een rijke collectie schilderijen, boeken, antiquiteiten en kostbaarheden hadden verzameld, om maar te zwijgen van de muurschilderingen, de trompe l'oeils en de meest uiteenlopende architectonische snufjes die ik nog nooit had gezien, maar waarvan ik wist dat ze eenieder verbaasden.

Inmiddels ging de aanblik van de rijtuigen aan de horizon vergezeld van het vage geraas van de wielen op de kinderhoofdjes, en toen ik beter keek, merkte ik dat er eigenlijk maar één rijtuig aankwam: natuurlijk, zei ik bij mezelf, de heren letten er altijd op afstand te bewaren tussen hun respectieve stoeten, opdat elk van hen de vereiste ontvangst kreeg en de risico's van een onbedoelde onwellevendheid vermeden werden, die niet zelden ontaardde in tweedracht, jarenlang voortslepende vijandschappen en, God verhoede het, bloedige duels.

In het onderhavige geval werd het risico eigenlijk beperkt door de scherpzinnigheid van de ceremoniemeester en de hofmeester, de onberispelijke don Paschatio Melchiorri: zij zouden de ontvangst van de gasten op zich nemen, aangezien kardinaal Fabrizio, zoals reeds bekend was, erg druk was met zijn ambt van staatssecretaris.

Terwijl ik trachtte het wapen van het naderende voertuig te raden en reeds het verre stof van de volgende rijtuigen zag, prees ik in stilte andermaal de wijsheid van de keuze van Villa Spada als toneel van de gebeurtenis: na zonsondergang was er in de tuinen op de Janiculus gegarandeerd koelte. Ik wist dat goed omdat ik al geruime tijd in Villa Spada kwam. Mijn bescheiden boerderij bevond zich niet ver buiten de Sint-Pancratiuspoort. Mijn vrouw Cloridia en

ik hadden het geluk dat we verse kruiden en vers fruit van ons stukje grond konden verkopen aan het personeel van Villa Spada. En af en toe werd ik geroepen voor een uitzonderlijk karweitje, vooral wanneer er op moeilijke plaatsen geklommen moest worden, zoals op daken of dakkapellen, operaties waarin ik door mijn beperkte postuur heel behendig was. Maar ik werd ook gevraagd wanneer men personeel te kort kwam, zoals ter gelegenheid van het feest was gebeurd, toen zelfs alle bedienden uit Palazzo Spada werden overgeplaatst om in de villa te werken. De kardinaal had van het leeglopen van het paleis gebruikgemaakt om diverse verfraaiingswerkzaamheden te laten uitvoeren, zoals de muurschildering van een alkoof voor het bruidspaar.

Sinds een paar maanden was ik dus in dienst van de meester tuinman en ijverig aan het werk met ploegen, planten, snoeien en verzorgen. Het was geen geringe bezigheid. Villa Spada zou zijn meesters geen slecht figuur laten slaan. De ruimte voor de hekken van de villa was gevuld met zuilenrijen die van boven tot onder versierd waren met groen: in weelderige windingen slingerde het zich zachtjes geurend rond zuilen, pilaartjes, kapiteeltjes en werd geleidelijk aan dunner, totdat het opging in de kleine borduursels van de bogen. De oprijlaan, waar in gewone tijden simpele rijen wijnranken langsliepen, werd nu geflankeerd door twee schitterende bloemperken. Overal waren de muren groen geschilderd, met blinde ramen erop afgebeeld; de prille gazons, op aanwijzing van de meester tuinman tot in de perfectie geschoren, smeekten erom barrevoets betreden te worden.

Eenmaal voor het Zomerverblijf van de villa, dat wil zeggen het gebouw dat voor bewoning bestemd was, werd je ontvangen door de aangename schaduw en door de bedwelmende geur van een grote pergola van blauweregen, gedragen door gewelven van tijdelijke bouwsels die schitterend bedekt waren met groen.

Naast het Zomerverblijf bevond zich, en het was geheel nieuw ingericht, de tuin op zijn Italiaans. Het was een geheime tuin, oftewel omsloten door muren. Op de wanden die hem aan het oog onttrokken, waren schilderingen van landschappen en mythologische onderwerpen te bewonderen: overal vandaan doken goden, amortjes en saters op, terwijl binnen in de tuin, in de koelte van de schemering, iemand die zich in rust en overpeinzing ver van indiscrete blikken wilde terugtrekken, ongestoord olmen en populieren uit Capocotta kon bewonderen, alsmede morellenbomen en pruimenbomen, zibibbo-wijnstokken en andere volle wijnranken, bomen uit Bologna en Napels, kastanjebomen, wilde stammen, kweeappelbomen, platanen, granaatappelbomen en

witte moerbeibomen, en dan weer fonteintjes, kleine waterwerken, perspectiefgrapjes, terrassen en duizend andere attracties.

Vervolgens kwam de kruidentuin, ook in zijn geheel pas van top tot teen opnieuw beplant, waar verse, heilzame kruiden gekweekt werden voor kruidentheeën, cataplasma's, brijomslagen en ieder gebruik van de heelkunde. De geneeskrachtige planten werden omsloten door in strakke geometrische figuren gesnoeide hagen van salie en rozemarijn waarvan de geur de lucht doordrong en de zintuigen van de bezoeker in verwarring bracht. Aan de achterzijde van het gebouw leidde een laan langs een schaduwrijk bosschage naar de privé-kapel van de Spada's, waar het huwelijk zou worden voltrokken. Volgde je het aflopen van de heuvel in de richting van de stad, dan liepen daarvandaan in een driesprong drie laantjes, waarvan er één naar een openluchttheater leidde (speciaal voor het feest aangelegd en bijna voltooid), het tweede naar een boerderij (gebruikt als slaapverblijf voor de wachters, komedianten, fonteinverzorgers enzovoort) en het derde naar de achteruitgang.

Maar was je weer aan de voorkant van de villa, te midden van de landelijke omlijsting van de wijngaard, dan leidde een lange laan (parallel aan die van de ingang, maar meer naar binnen toe) naar het plein van de fontein met de nimf en verder tot aan een goed onderhouden gazonnetje, waarop ten behoeve van de picknicks tafeltjes en bankjes waren geplaatst die rijk versierd waren met snij- en inlegwerk en beschaduwd door een luxueuze overkapping van gestreept linnen.

De nietsvermoedende bezoeker bleef er met grote ogen voor staan, totdat hij zag dat deze voorziening niets anders was dan de omlijsting en de uitnodiging voor een spectaculairder aanblik van de hele wijngaard: zijn verbaasde ogen werden dan naar een flitsende rij Romeinse bastions en gekanteelde muren getrokken die zich aan de rechterkant naar de horizon toe uitstrekten, plotseling opduikend uit de diepte van hun oeroude, onzichtbare, slaperige fundamenten. De oogleden knipperden snel bij die onverwachte, verheven aanblik, en het hart klopte hevig. Van al die geneugten, rijk aan geuren en betovering, leek elk ding voor het genoegen ontstaan, en alles was poëzie.

Villa Spada kwam zo uit de bus als het grote toneel van die festiviteiten, en leek niet meer hetzelfde kleine, zij het verrukkelijke, zomerhuisje op het land, dat bijna in het niet viel tegenover de rijkdom en de grootheid van het veel luxueuzere Palazzo Spada aan het Capo di Ferro-plein.

De villa kon inmiddels zonder blikken of blozen wedijveren met de be-

roemdste lusthuisjes van twee eeuwen eerder, toen Giuliano da Sangallo en Baldassare Peruzzi met hun diensten Rome vereerden, de eerste gecontracteerd voor Villa Chigi, de andere aangenomen door kardinaal Alidosi voor zijn huisje in Magliana, terwijl Giulio Romano aan de villa van Datario Turini op de Janiculus begon en Bramante en Rafaël met geniaal inzicht respectievelijk het Vaticaanse Belvedere en Villa Madama aanlegden.

Eigenlijk was het in de Eeuwige Stad sinds mensenheugenis bij de hoge heren gebruik om in de nabijheid van groen rijke onderkomens te laten bouwen, waar ze, al kwamen ze er ook maar een paar keer per jaar, de zorgen en dagelijkse beslommeringen konden vergeten. Ook zonder terug te gaan tot de rijke woonsteden op het land die de Romeinen al lieten optrekken (en die door vele uitzonderlijke dichters, van Horatius tot Catullus, zijn bezongen), wist ik wel uit boeken of uit gesprekken met een belezen boekhandelaar (maar meer nog met oude boeren die beter dan enig ander de wijngaarden en moestuinen van de stad kennen) dat vooral in de laatste honderdvijftig jaar de grote heren van Rome de mode hadden ontwikkeld om een buitenhuis te laten bouwen in de omgeving van de stad. Binnen de Aureliaanse Muren of in hun directe nabijheid hadden op de plek van kale open ruimten en vochtige veldjes de wijngaard en zijn Zomerverblijf, dat wil zeggen de tuin en de villa, langzaamaan de overhand gekregen.

En hadden de eerste villa's kantelen en torentjes (nog zichtbaar bij de ingang van de verder onverdedigde Vigna Capponi), als schitterende erfenis uit de donkere Middeleeuwen, toen de huizen van de heren ook hun forten waren, in de loop van een paar decennia werd de stijl rustiger en luchtiger, en inmiddels wilde iedere voorname edelman een onderkomen met uitzicht op wijngaarden, moestuinen, boomgaarden, loof- of naaldbossen hebben, dat bij hem zachtjes de illusie wekte de eigenaar te zijn van alles wat hij zag zonder van zijn stoel op te staan, en erover te heersen.

Bij alle bedrijvige voorbereidingen binnen de groene afrastering van de villa kwam de vrolijke sfeer die in de Heilige Stad heerste. Het jaar onzes Heeren 1700 waarin we leefden, was dan ook een Jubeljaar. Van overal ter wereld stroomden eindeloze horden pelgrims toe om vergeving voor hun zonden en

het voordeel van de aflaat te vragen. Zodra ze van de Via Romea bij de heuvelrug van de omliggende heuvels kwamen en de koepel van de Sint-Pieter in het oog kregen, hieven de gelovigen (daarom juist 'Romegangers' genoemd) een hymne aan voor de uitzonderlijkste aller steden, rood van het purperen bloed der martelaren en blank van de witte lelies der maagden van Christus. Logementen, kloosterherbergen en zelfs particuliere woningen, onderworpen aan de plicht van gastvrijheid, puilden uit van de pelgrims; stegen en pleinen wemelden dag en nacht van een wirwar van vrome lieden die alom hun litanieën verspreidden. De nacht werd verlicht door de fakkeloptochten van de broederschappen, die zonder ophouden de wegen van de wijken in het centrum verlevendigden. Bij zo veel vuur boezemde zelfs het wrede schouwspel van de flagellanten geen afschuw meer in: het klappen van de zweep waarmee de asceten zich uitleefden op hun bezwete, opengehaalde rug, vormde een contrapunt met de zedige liederen die de novices aanhieven in de koelte van de kloosters. Eenmaal aangekomen in de stad van de Stedehouder van Christus begaven de pelgrims zich, ook al waren ze uitgeput van de lange tocht, meteen naar de Sint-Pieter, en pas na lange tijd op het graf van de Apostel gebeden te hebben, gunden zij zich een paar uur rust. 's Anderendaags bogen ze alvorens hun onderkomen te verlaten, hun knieën, verhieven hun ziel tot God, maakten het heilige kruisteken, overpeinsden de mysteriën van het leven van Christus en de heilige Maagd, dreunden de rozenkrans op en begonnen de ronde van de Vier Jubeljaarkerken, en verder het Veertigurengebed of de beklimming van de Heilige Trap, waarmee de totale en algehele vergeving van zonden verkregen zou worden.

Alles leek kortom volmaakt in harmonie te verlopen met het vijfentwintigste feest dat sinds de tijden van Bonifatius VIII honderdduizenden Romegangers naar Rome heeft gevoerd. Maar niet echt alles. Onder de massa's gelovigen en Romeinen leefde stilletjes een angstige bezorgdheid: Zijne Heiligheid was ernstig ziek.

Al twee jaar eerder was paus Innocentius XII, oftewel Antonio Pignatelli, getroffen door een ernstige vorm van voetjicht, die geleidelijk aan erger was geworden totdat het hem onmogelijk werd normaal zijn zaken te behartigen. In januari van het Jubeljaar was er een lichte verbetering opgetreden, en in februari had hij consistorie kunnen houden. Door de ouderdom en de kwaaltjes was hij echter niet in staat geweest de Heilige Deuren te openen.

Naarmate het Heilige Jaar vorderde, kwamen er meer gelovigen op Rome af.

En de paus betreurde het dat hij niet de daden van devotie kon verrichten, die de bisschoppen en kardinalen van hem moesten overnemen. Degene die in de Sint-Pieter de biecht afnam van de gelovigen, die zich elke dag bij duizenden aandienden, was de kardinaal-penitentiaris.

In de laatste week van februari was de paus opnieuw achteruitgegaan. In april had hij de kracht gevonden om vanaf het balkon van het pauselijk paleis in Monte Cavallo de menigten gelovigen te zegenen. In mei had hij zelfs persoonlijk de vier basilieken bezocht en tegen het einde van de maand had hij de groothertog van Toscane ontvangen. Half juni leek hij bijna weer hersteld: hij had talrijke kerken alsmede de fontein van San Pietro in Montorio bezocht, op een steenworp afstand van Villa Spada.

Maar iedereen wist dat de gezondheid van Zijne Heiligheid kwetsbaarder was dan een sneeuwvlokje bij het klimmen van het voorjaar; en de hitte van de zomermaanden beloofde weinig goeds. Mensen uit de omgeving van de paus vertelden fluisterend van regelmatige crisissen van asthenie, van nachten vol lijden, van onverwachte, gruwelijke darmkrampen. Per slot van rekening, hielden de kardinalen elkaar voor, was de Heilige Vader vijfentachtig.

Het Jubeljaar 1700, feestelijk ingewijd door Innocentius XII, dreigde kortom te worden afgesloten door een nieuwe paus: zijn opvolger. Een ongehoorde zaak, zo redeneerde men in Rome, maar daarom niet onmogelijk. Er waren er die al een conclaaf voor november voorspelden, anderen zelfs al voor augustus. De zomerhitte, zwoeren de ergste pessimisten, zou de laatste weerstand van de paus breken.

De stemming van de curie (en die van iedere Romein) werd dus heen en weer geslingerd tussen de kalme sfeer van het Jubeljaar en de slechte berichten omtrent de gezondheid van de paus. Zelfs ik had een persoonlijk belang bij de zaak: zolang de Heilige Vader leefde, zou ik de eer hebben om, zij het bij toerbeurt, hem te dienen die in heel Rome meer dan enig ander werd gevreesd en gerespecteerd: de hoogeerwaardige kardinaal Fabrizio Spada, die door Zijne Heiligheid als zijn staatssecretaris was gekozen.

Ik kon zeker niet beweren dat ik de hooggeachte, zeer welwillende kardinaal Spada kende. Maar ik had horen verluiden dat hij zeer rechtschapen en oprecht was en ook zeer bedachtzaam en scherpzinnig. Niet toevallig had Zijne Heiligheid Innocentius XII hem aan zijn zijde gewild. Daarom vermoedde ik dat het feest dat stond te beginnen niet een gewoon banket van hoogstaande geesten zou zijn, maar een voorname vergadering van kardinalen, ambassa-

deurs, bisschoppen, vorsten en andere verheven personen. En iedereen zou grote ogen opzetten van verbazing bij de optredens van muzikanten en komedianten, bij de voordrachten van dichters, de redenaarskunsten en de rijke feestmaaltijden in de groene mises-en-scène en de bordkartonnen theaters van de tuinen van Villa Spada, zoals men in Rome sedert de tijd van de Barberini's niet had meegemaakt.

Intussen had ik het wapen van het eerste rijtuig kunnen vaststellen: dat was van de familie Rospigliosi. Maar onderaan hing een opzichtig kwastje in de familiekleuren, wat betekende dat het rijtuig een gewaardeerde gast en beschermeling van dat talrijke geslacht vervoerde, geen telg.

Het voertuig was nu vlak voor het erehek. Maar inmiddels was ik niet nieuwsgierig meer naar het voorrijden van de koetsen bij de villa, het opengaan van de deurtjes en heel het ontvangstritueel onder deftige mensen dat eruit voortvloeide. De eerste tijd wel, toen stelde ik me op de hoek van het Zomerverblijf op om te gluren naar de stoet pages, de steuntjes om uit te stappen, de dienstmeiden met hun manden fruit, de eerste huldeblijken van de heer des huizes, de woorden van de ceremoniemeester die altijd weer halverwege bleven steken door de vermoeidheid van de nieuwaangekomenen, enzovoort.

Ik liep weg om de aankomst van die hoge heren niet met mijn obscure aanwezigheid te verstoren en toog weer aan de arbeid.

Terwijl ik bezig was stukjes grond om te ploegen, heesters te snoeien, heggen bij te knippen en onkruid uit te trekken, keek ik af en toe op om me te verheugen in de aanblik van de zevenheuvelige stad, terwijl de fijne zomerbries me de bekoorlijke noten van de orkestrepetities ten geschenke bracht. Met mijn hand mijn ogen beschermend tegen de felle zon zag ik uiterst links de grootse koepel van de Sint-Pieter, rechts de eenvoudiger maar niet minder schitterende koepel van de Sant'Andrea della Valle, in het midden het vermetel torenen van de Sant'Ivo alla Sapienza vlak naast de gedweeë heidense koepel van het Pantheon en ten slotte op de achtergrond, krachtig en rustig, het pauselijk paleis van het Quirinaal in Monte Cavallo.

Na een van die korte pauzes bukte ik om weer bij een paar struiken met het snoeimes aan de gang te gaan, toen ik ineens een schaduw naast de mijne zag opdoemen.